

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY

WARSZAWA — NIEDZIELA

Dnia 6 (18) Listopada 1855 roku

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przez
BIENNIK WARSZAWSKI.

N^{ER}
- 90.

GOSTOMSKIEGO JAKÓBA

EKONOMJA ALBO GOSPODARSTWO ZIEMIAŃSKIE

dla porządnego sprawowania ludziom politycznym dziwnie pożyteczne

Pamięć do szkut porządnego ładunku.

(Dalszy ciąg).

Żagłów strzedz ślać pod żyto kiedy lichtują, ekrom wielkiej niewoli 186): bo drogi żagiel, a zedrze go wnet!

Elisom we wszech dzierzawach zapowiedzieć, aby bez opowiedzenia żaden nie śmiał odchodzić rodzic swój, a to aby sternicy sweji opatrowali i o każdym wiedzieli.

O zbiegach zawsze na spuście pieczę i staranie mieć.

Ten szyper, kiedy nie plynie, ma oddać drugiemu wszystko, abo kiedy odstaje, z rejestru — i rejestr podpisany zostawić ma.

Gdy się na kilku miejscach ładować ma, jako jest wiele w którym szpiechlerzu żyta, a wiele też która szkuta nosi wiedzieć.

Szkuty drugie, gdy kto chce, naprzód: posłać, rozrządziwszy ludzi do ładunku — aby razem ładować u każdego szpiechlerza, — abyś nie patrzył *ano cię od tyłu mijają* (a *szkodliwa rzecz po-zad 187*) do Gdańska przyjąć; druga: chłopów czekając drugich karmić nie będziesz, bo się razem wszystko będzie odprawowało i woda nie nieczysta, co więc wielka szkoda z omieszaniem bywa.

Ramy gdy się ślą do Gdańska, nie ma ich brać szyper, aż mu na nich napiszą: skąd są i dokąd ma je odesłać.

Jesienny spust też w czas odprawować, — aby szkuty nie zamarały — z pomocą kmiotków: a b y ż y t a p o ż y c z y l i.

A każdy u siebie aby namłócił które urzędnicy mają oddać skoro, nasiewszy. Żadnej rzeczy nie robić, aż się żyto odda i gdyby się pierwej kmięć upominał, niżli mu je oddał, nielaskę pańską ma odnieść włodarz albo urzędnik.

Mata ma być wazercz: jako słoma dwa kroć wysoka — a w dłuż na cztery łodecie.

Statki, które sternicy flisom zadawają, na miejscu jeszcze szyper ma napisać na rejestrze w domu — bo tego zapamiętywają (*Experyencya*).

Urzędnik ma spisać porządek ustawiczny około szkut i sprawować rządnie i ma rozmierzyć strawę na jeden dzień i ma wiedzieć wiele wynidzie, coby mógł przez (bez) wiatru przysić — a jeśli uprzedzi, tedy ma do spiżarni szyper wrócić albo sternik. A klucznik ma napisać dzień, kiedy się odbiją i kiedy nazad przyjdą: tedy w rejestr wejrzawszy, łatwiej się dowiedzieć co ma wrócić.

Statków szkutnych ciesielskich dojrzyć, aby zawsze w całość były.

Rotman ustawiczny 188) będąc i sternicy, mają ukazać stare rzeczy i zawiesić w schowaku (gdzie to zawsze chowają), aby to za wszydy urzędnik i włodarz oglądał; a gdy starego nie okażą, tedy z ich pieniędzy ma nowe kupić szyper.

Nad Wisłą i nad każdą rzeką, stawów, jazów, jeziorok, ma pilnować urzędnik jako by pożytek był; a na swój wodzie nie ma dać łowić cudzemu rybakowi bez najmu i pożytku. Bo choćby na swém imieniu nie miał rybaków, może innych mieć pożytek — jako też bywa okół barci. A gdzie rzeka zwłaszcza wielka, jest na imieniu, a pan ryb i czynszów pewnych od rzeki nie ma, tam-tego pana i urzędników zła sprawa i ma się to dojrzyć i naprawić.

Urzędnik kędy nad rzeką jest, ma na wiosnę szczubłęta, karpie-ta i wszelki drob łowić, a stawy tym rybić: zwłaszcza kędy gospodarstwa mnożona ryb nie ma, bo też tem może narybić.

Urzędnik ma mieć straż na wiosnę w powodzi od złodziejstwa, dla ryb nie-tylko w stawiech ale i w rybnikach, kędy by polu jakie jeziorok godne były — nie tylko na wiosnę, ale lecie bardziej, bo w ciepłą wodę chłop rychlej webrnie i ukradnie.

(Dalszy ciąg nastąpi).

MACHINA DO ŻĘCIA ZBOŻA TYMINIECKIEGO.

Pierwsze okazanie publicznej maszyny do żęcia zboża w r. 1844 pod m. Warszawą, w którą dotąd powszechnie nikt nie wierzył i szczę-

186) Konieczności, potrzeby.

187) Później.

188) Stały.

Świeżo odbyte próby, zwróciły na ten wynalazek uwagę. Opiekun-
czego Rządu, zainteresowały ogół, ożywiły nadzieje właścicieli ziemi po-
siadania narzędzia najpotrzebniejszego w gospodarstwie rolném, a od
wieków pożądanego. Od tego czasu liczne ogłoszenia w kraju i za gra-
nicą nowych pomysłów, częstokroć chlubnie zaleconych, a po bliższym
przekonaniu nie ziszczonych, z przedstawienia postępów w mojej machi-
nie niemal corocznie z różnym szczęściem, a zawsze niedostatecznie do-
konane, naprowadziły na nową wątpliwość o możności dopięcia zamie-
rzonego celu usiłujących, gdy te blisko od dwóch tysięcy lat bezskutecz-
nie ponawiane były. (*) Nie podzielałem tego sądu ogółu, bo przed 20
laty z mego pomysłu odbudowana, wszystkie warunki porządnego żniwa
dopełnia: brakowało jej tylko trwałości, albowiem po chwilowém uży-
ciu uszkodzeniu podlegała i nie miała konstrukcji dogodnej do użycia
praktycznego, moje zaś samemu nie dostawało stosownego zasobu do
tak wielkiego przedsięwzięcia.

Nie tu jest miejsce wyliczania przebiegów i napotykaných trudności
przez ten przeciąg lat doznawanych: przeszedłem wszystkie zwykłe wy-
nalazcom w podobnych położeniach będącym towarzyszące. Przecięż
pracą, wytrwałością i zupełnem poświęceniem się zamierzonemu celo-
wi, przełamane wszelkie zapory tak dalece, że z łaskawego interesowa-
nia się J.W. Rzeczywistego Rady Stanu Białogórskiego, Gubernatora
Cywilnego Radomskiego, a funduszami obywateli tejże Guberni w r. b.
odbudowana, z dowiadzeń z nią publicznie w obec delegacji z Kom-
isyi Rządowej Spraw Wewn. do ocenienia wartości wynalazku wyzna-
czonej, w obec wyznaczonej liczby obywateli, władz Rządowych oraz
właścicieli i różnej klasy ludności, ciekawością widzenia spowodowanej je-
dnomyślnie za korzystnie mogącą zastąpić rękę ludzką uznana została,
a sąd ten protokołem delegacji i świadectwem otrzymaném objęty, po-
niżej zamieszczającemi się, podaje do wiadomości pragnących nabycia
machin, lub życzących sobie wejść zemną w układy o wyrób lub spo-
żytkowanie w mocarstwach zagranicznych.

Śmiało się wyrażam. Nie zdarzyło mi się słyszeć, aby kto obecny
przy odbywanych doświadczeniach, rzeczywistego jej pożytku zaprze-
czył, a zdanie to z przekonaniem własném podzielał. Na próżno nie-
chęć, interes, niewiara lub zdanie przeczące odzywać się będą: każda
nowość, świeże odkrycie i każda rzecz ważniejsza im podlegała i podte-
ga. Napróżno czciciele ludzkości przytaczać będą zagraniczne
tego przedsięwzięcia utwory: wprawdzie otrzymały one nazwiska ma-
chin żniwnych, przecież uznane, zalecone, i nagrodami obdarzone, pier-
wszych warunków żniwa nie dopełniają, brak w nich zasady: z najcel-
niejszych w przyszłości nawet niezego nie można się spodziewać, a do-
stają się do nas tak obrobione, że każda odmiana rzeczy szkodliwa i ra-
czej niżeli udokładnić je może.

Oddsę machinę żniwną mego wypracowania na użytek publiczny
już nadeszła pora: wstrzymanie stałoby się szkoda własną i ogółu.

Wyrób machin żniwnych mego wynalazku zamierzam wykonywać
w Zakładzie Rządowym wyrobu machin Białogonie, pod Kielcami. Co

(*) Rys historyczny machin do żęcia zboża i koszenia trawy, oraz
obecne ich stanowisko. Tygodnik rolniczo-technologiczny Nr. 1szy
roku 1850.

na machin po odbudowaniu pewnej ilości egzemplarzy oznaczoną zo-
stanie; teraz się zapewnia, że sztuka jedna 450 ror. nie przyniesie. Za-
liczenia przyjmuje kasa Zakładu Białogon, lub składane być mogą
w Kielcach, w handlu W. Franciszka Przybylskiego. Nadsyłane pocztą
pieniądze i wszelkie tego przedmiotu dotyczące korespondencje, tylko
frankowane przyjętymi zostaną. Żądającym zaś nabycia sposobem kre-
dytu, Bank Polski rezolucją z dnia (30) Sierpnia 1847 roku Nr. 29.501
oznajmia: „iż o ile właściciele ziemscy żądać będą kredytu na kupno
tej machiny do fabryk, w którym Bank otwiera kredyta na wszelkie in-
ne maszyny rolnicze, o tyle w granicach przyjętych w tym względzie sa-
sad, Bank kredytu nie odmówi.“ Maszyn gotowych na sprzedaż nie bę-
dzie, a na mające się wystawić na żniwa następne, przyjmowanie zali-
czeń z dniem ostatnim Marca ukończone zostanie.

Białogon, dnia 25 Września 1855 r.

Felix Tymieniecki.

Świadectwo z odbytej próby maszyny żniwnej, na przelicy. we wsi
Czarnowie pod Kielcami.

My, niżej popisani, z odbytej próby przez żniwiarkę własnego
pomysłu i konstrukcji W. Felixa Tymienieckiego w d. 4. Sierpnia r. b.
na polach górzystych, kamiastych, orki nie zastosowanej pod maszyną,
we wsi Czarnowie, pod Kielcami, w Guberni Radomskiej, odnieśliśmy
to przekonanie.

a) Że żniwiarka jest tak udoskonaloną, iż nie do życzenia nie
pozostaje.

b) Tnie i układa zboże dokładnie, i nie wykrusza ziarna.

c) Przebiega z pożądanym skutkiem łoci: 150 na minutę i 5
sekund.

d) Potrzeba do pociągu rzezoną żniwiarkę nie więcej jak pa-
rę dobrych, spokojnych, formalskich koni.

e) Że maszyna może być zastosowaną w konstrukcji do zagonów
4ro i 6cio-skibowych, podług zadań, a nastęrcza się przekonanie, że
w orkach na składy lub zupełnie płaskich, tym pewniej może być użyta.

Nakoniec, oznajmiamy, że żniwiarka ta niemale korzyści zapewnia
przez przedsze zbiory i oszczędność rąk. Które to świadectwo z nao-
cznego przekonania, znajomości rzeczy, nadto zaświadczaące przeszło
dwudziestoletnią mozolną pracę, z poświęceniem majątku i zdrowia dla
ogółu. W. Felixowi Tymienieckiemu udzielamy i podpisem stwier-
dzamy. — W Kielcach, dnia 5 Sierpnia 1855 r. (podpisali) Ambroży
Remiszewski, dziedzic wsi Rzeszowka, Radca Dyrekcji Szezegółowej
w Kielcach. Romuald Krasnowski, dziedzic wsi Drochowa, Radca Dy-
rekcji Szezegółowej w Kielcach. J. Widerakiewicz, właściciel dóbr Sie-
lce. Leon Rudkowski, dzierżawca wsi Braciejówka. Ks. J. Gawronski,
Regens seminarjum w Kielcach. Ks. Józef Cwiekliński. Aleksander Bor-
kowski budowniczy powiatu Kieleckiego, Gustaw Wolski dzierżawca
Czarnowa, naczelnik zakładu machin w Białogonie radca honorowy
Jan Łęcki, naczelnik powiatu Kieleckiego radca dworu J. Zieliński.

Z urzędu

Działo się we wsi rządowej Czarnów-
duży pod Kielcami, dnia 29 lipca (10
sierpnia) 1855 r., przed 5tą z południa

Protokół rozpoznania i praktycznego doświadczenia maszyny żniwniej, wynalazku p. Felixa Tymienieckiego, mieszkańca Gub. Radom.

Obeni.— 1) JW. Edward Białoskórski, Rzeczywisty Radca Stanu Gubernator Cywilny Radomski. 2) JW. Maciej Majerczak, Wikariusz Apostolski, Administrator Djecezyi, właściciel dobr ziemskich. JW. Erazm Różycki. Prezes Dyrekeji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego 4) JW. Edward Oraczewski, właściciel dóbr ziem. 5) W. Jan Wolicki: dziedzic dóbr Marcinowice w powiecie Miechowskim. 6) W. Jan Łęcki, Radca hon. Naczelnik Zakładu Rządowego maszyn w Białogonie.

Na zasadzie reskryptu Komisji Rządowej Spraw Wewn. i Duch. pod datą 26 Lipca (7 Sierpnia) r. b. Gubernator Cywilny, zaprosił obok wymienione osoby, w celu przekonania się o użyteczności maszyny żniwniej p. Tymienieckiego, udał się na pola wsi Czarnowa dużego pod Kielce, gdzie zastał maszynę, i wysławszy onęj i tam w obec wielu zebranych obywateli ziemskich i właścicieli, przystąpił do czynności w której osiągnął rezultat następujący.

Po obejrzeniu maszyny okazało się, iż ona jest systemu kosowego z werkami i dyszlami po obu stronach, tak, że naprzód i w tył działać może i że tym sposobem, bez zwracania jój za pomocą przeprzegania koni pospieszniej działać może, każde przeprzeganie to pół minuty czasu tylko potrzebuje. Maszyna ta, w miarę potrzeby, może być opuszczaną lub podnoszoną, stosownie do dowolnej wysokości cięcia, od dwóch do ośmiu cali.

Pierwszą próbę odbyto na polu gleby przepiaskowej, sapowatej zaniesionej po części kamieniami, poranem w zaguny cztery-skibowe, z brózdami głębokimi, zasianem żytem dosyć gęstem, użyto do zaprzęgu cztery koniki fernalskie rasy włościańskiej. Dwóch ludzi do niej użytych będzie dostateczne: jeden do poganiania koni, a drugi do kierowania dyszlą z tyłu maszyny umieszczonym. Puszczone w bieg cięta zboże wybornie, odkładało równo, bez wytrząsania ziarna i mierzwienia słomy, szła dosyć lekko bez wielkiego wysilenia koni, pomimo bródz głębokich i oporu gruntu sapowatego.

Pospiech działania maszyny w mowie będącej, zależy od gatunku gruntu, długości zagonu i siły koni do niej zaprzężonych, a wyrachowanie czasu działania jój w dniu dzisiejszym przekonało, iż do żęcia jednej morgi trzysto-prętowej, żytem obsianej, potrzeba jednej godziny czasu, a zatem przez dzień roboczy z dziesięciu godzin zwyczajnie liczonej, dziesięć morgów żąć można. A że doświadczenie gospodarskie naucza, że dla żęcia jednej morgi czterech ludzi potrzeba, maszyna więc za 40-tu robotników przy żniwie zastąpić może. Przypuściwszy więc, że jednemu żniwiarzowi płaci się dziennie najmu 25 kop. sr. więc 40-tu ludzi do żęcia 10 morgów r. 40 kosztuje. Najem zaś czterech koni r. 1 kop. 50, a najem jednego człowieka do poganiania kop. 25, procent od kapitału r. 450, na kupno maszyny wyłożonego, wraz z utrzymaniem r. 1 kop. 50 dziennie wynosi. a więc razem ruch maszyny na 10 morgów kosztuje r. 3 kop. 22; pozostałoby więc w oszczędności r. 6 kop. 75.

Porównania jeszcze z kosarzami, czyli góralami uczynić nie można. ponieważ w r. b. ludzie ci w te strony na zarobki nie przybyli; jednak jest wiadomo, że goral jeden kosi dziennie jedną morgę, za co jest płatny z życiem i wódką dziennie kop. 72 i pół, czyli za 10 górali

r. 7 kop. 25 wyniesie, stosunek więc oszczędności jest mniejszy od zwykłych żniwiarzy o r. 2 kop. 75

Co do otrząsania zboża okazało się, że z wymłócony ch. 15 snopów przez maszynę żętych, wydało garney 8, a przez żenców tyleż czyli równo, a zatem bez straty ziarna.

Następnie dopełniono podobną próbę na owsie zasiany m na takimże polu tak żyto i pokazał się takiżsam w żęciu, odkładaniu i wykruszaniu ziarna rezultat. Na pszenicy zaś próby nie czyniono, gdyż ziarno to w ykolicy tutejszej sprzątnione zostało; ale czynione poprzednio z tą maszyną próby, przekonały także o dobrym rezultacie, co dowodzi dołączone w kopji świadectwo, przez świadków tychże prób wydane (*)

Dodać jeszcze należy, że próba odbyła się na zagonach krótkich żąd więc były częste przoprzęgi, działanie maszyny wstrzymujące, ale przypuścić należy, że na orce więcej sprzyjającej maszynie i z ludźmi oraz końmi do tej czynności zwyczajonemi, tyle razy rzeczoną maszyną dziennie od 12 do 15 morgów żąć będzie można, a żąd stosunkowo korzyść powiększy się.

Koncząc, komitet śmiało orzeka, że maszyna żniwna p. Tymienieckiego, dzisiaj jest już doprowadzona do tego stopnia, iż chociażby bez żadnego ulepszenia pozostała, z prawdziwą korzyścią dla rolnictwa użyta być może; ale żadnej wątpliwości nie podlega, że dopiero w praktycznym ciągłym użyciu mogą nastąpić się środki poprawy części na ulepszenie całej maszyny wpływające. Jest więc do życzenia, aby maszyna ta jak najwięcej być mogła upowszechnioną. Na tém ukończono i po odczytaniu podpisano.

(Podpisano) Ks. Maciej Majerczak, Erazm Różycki, Erazm Oraczewski, Jan Łęcki, Jan Wolicki, Felix Tymieniecki wynalazca maszyny żniwniej.

Gubernator cywilny Radomski, rzeczywisty radca stanu Białoskórski

(Z Kores. Przem. i Rol.)

POSPOLITE WIEJSKIE POWÓZKI.

(Patrz Nr. 75.)

Ogólne uwagi.

Do zwyczajnych powozek wiejskich, a osobliwie gospodarskich, należy prosty wóz o czterech kołach, kara, albo bieda o dwóch kołach i pospolite sanie. Po wszystkich trzech wymagać można: stosownego i przeznaczeniu swemu odpowiedniego urządzenia, lekkiej jazdy i trwałości, czyli aby lekko wiozły i były trwałe.

(*) Świadectwo z odbytej próby na pszenicy protokołom wspomniane zostało powyżej zamieszczone.

